

พระธรรมเทศนา ๕ กัณฑ์

อศ
ป423พ
2515

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

คุณหญิงประเสริฐศุภกิจ (จำเริญ โกรฤกษ์) ท.จ.

ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส

วันที่ ๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๕

พระธรรมเทศนา ๕ กัณฑ์

พลอากาศเอก หรรณ หงสกุล
มอบให้สังฆมณเฑียรบาล

วันที่ 4 / 10 / 137

เลขทะเบียน 0428

เลขที่ ๑๐๗.

ว. 42391

สมบัติน้องสมมติธรรม

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

คุณหญิงประเสริฐศุกโกศล (เจ้าเรือน ไกรฤกษ์) ท.จ.

เมรุวัดเทพศิรินทราวาส

วันที่ ๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๕

สาราทานกถา

พระพรหมมุนี (ธมฺมสาร) วัชรราชคคคาราม ถวาย

วันที่ ๒๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๕

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
ปญฺจหิ ภิกฺขเว วฑฺฒันฺหิ วฑฺฒมานา อริยสํวีกา
อริยาย วฑฺฒินฺยา วฑฺฒตฺติ สาราทายินฺ จ โหติ
วราทายินฺ จ กายสฺสชาติ.

บัดนี้จ้กัรบพระราชทานถวายพระธรรมเทศนา ใน
สาราทานกถา ฉลองพระเศษพระคุณ ประคัรบพระบัญญัติ
บารมี โดยสมควรแก่พระราชกุศลราศีกัถกษิณานุปทานกิจ
ซึ่งสมเด็จพะบรมบพิตรพระราชสมเภาเจ้า ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เภาเพื่อพระราชทานศพ คุณหญิง
ประเสริฐศุภกิจ (จ้กัรบวิญ โกรฤกษ์) เป็นส่วนพระราชทาน
พระมหากรุณาธิคุณ แก่คุณหญิงประเสริฐศุภกิจ โดยสมควร
แก่กาลสมัย พระมหากรุณาธิคุณทั้งนี้ ย่อมเป็นที่ซาบซึ่ง
จริงใจปีติโสมนัสแก่บุตรธิดาของคุณหญิงประเสริฐศุภกิจ
อย่างล้นพ้นหาที่สุภมิได้

คุณหญิงประเสริฐศุภกิจ ท่านมีความเคารพนับถือจงรักภักดีในราชสกุลวงศ์เป็นลำดับมา มีโอกาสจะฉลองพระเดชพระคุณได้โดยประการใด ก็รับสนองพระเดชพระคุณโดยความเต็มใจโดยประการนั้น โดยที่สามีของท่านได้ฉลองพระเดชพระคุณรับใช้ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาทพระมหากษัตริย์เจ้า ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นต้นมา คุณหญิงประเสริฐศุภกิจ ก็ได้มีโอกาสรับใช้ฉลองพระเดชพระคุณร่วมกับสามี ตามวาระที่จะฉลองพระเดชพระคุณได้ท่านจึงมีความคุ้นเคย ได้รับพระราชทานพระมหากรุณาจากองค์พระมหากษัตริย์ และได้รับพระเมตตากรุณาจากเจ้านายหลายพระองค์ตามลำดับมา

ในปัจจุบันนี้ ท่านมีอายุมากชราทุพพลภาพจนถึงจักษุมืดทั้งสองข้าง ไม่ได้มีโอกาสเข้าเฝ้าใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาทแต่บุตรชายของท่านได้รับราชการฉลองพระเดชพระคุณใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาท เป็นเครื่องทำความปลื้มใจให้แก่คุณหญิงประเสริฐศุภกิจมากที่สุด ในการที่บุตรได้รับราชการฉลองพระเดชพระคุณ เป็นเหมือนได้แทนตัวท่านถวายความจงรักภักดี

ในทางพระพุทธศาสนา คุณหญิงประเสริฐศุภกิจ มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาได้บริจาคทรัพย์บำรุงวัดวาอาราม บำรุงพระภิกษุสามเณรบางวัดบางรูป ได้อุปถัมภ์สามเณรให้อุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา เพื่อศึกษาพระปริยัติธรรมสืบอายุพระพุทธศาสนา และอุปถัมภ์บำรุงด้วยจตุปัจจัยเป็นประจำ เพิ่งงตไม่ได้อุปถัมภ์ให้สามเณรได้อุปสมบทในพระพุทธศาสนา เพราะชราและโรคภัยเบียดเบียน ไม่สามารถจะไปวัดและทำกิจได้ด้วยตนเอง เพียงปีเดียวก่อนแต่หน้าเท่านั้น คุณหญิงประเสริฐศุภกิจ จึงเป็นผู้สมควรรองรับพระมหากรุณาธิคุณอย่างแท้จริง

สังขารร่างกายย่อมแปรปรวนยักย้ายเปลี่ยนแปลงตามลักษณะของสังขตธรรม แต่คุณหญิงประเสริฐศุภกิจ ได้อาศัยสังขารบำเพ็ญความดีตลอดมา ความดีนั้นเองเป็นแก่นสารแห่งร่างกาย เพราะร่างกายไม่มีแก่นสาร แต่บุคคลอาศัยร่างกายทำความดี จึงชื่อว่าถือเอาสาระจากสิ่งที่ไม่เป็นสาระไว้ได้ ต้องด้วยพระพุทธภาสิตที่ได้ยกขึ้นไว้ ณ เบื้องต้นนั้นว่า ปณฺจหิ ภิกฺขเว วทฺสึหิ วทฺสมานา อริยสวิกา เป็นต้น ความว่าดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พระอริยสวิกา เมื่อเจริญด้วยธรรมเครื่องเจริญ ๕ ประการ ย่อมเจริญด้วยธรรมเครื่องเจริญ

มีจากแล้ว แต่ถ้าขาดปัญญา ใจก็ไม่แน่นอน สมเด็จพระบรม
ศาสดาจึงตรัสสอนให้อบรมปัญญา เป็นประการที่ ๕

ปัญญานั้น คือความรู้ทั่วถึงตามความเป็นจริงในเรื่อง
ของสังขาร อันมีลักษณะการเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไป จนหาย
ติดพันหลงไหลมัวเมาในเรื่องของสังขาร ปัญญาย่อมเกิด
เพราะการประกอบกระทำ เหมือนมีตจะคมเพราะได้ลับไว้ดี
แล้วฉะนั้น การศึกษาเล่าเรียนสดับตรับฟังก็เป็นเหตุให้เกิด
ปัญญาอย่างหนึ่ง เรียกว่า สุตตามยปัญญา การขบคิดไตร่ตรอง
ข้ออรรถข้อธรรม ก็เป็นเหตุให้เกิดปัญญาอย่างหนึ่ง เรียกว่า
จินตามยปัญญา การกระทำอบรมบ่อย ๆ สม่ำเสมอ ก็เป็น
เหตุให้เกิดปัญญาอย่างหนึ่ง เรียกว่า ภวานามยปัญญา

ธรรม ๕ ประการคือ ศรัทธา ศีล การสดับศึกษา
การสละบริจาคน และปัญญา แต่ละประการเป็นธรรมเครื่อง
เจริญปลดปล่อยใจ สามารถส่งผู้ปฏิบัติให้ถึงความเจริญชั้น
สูงในพระพุทธศาสนา ศรัทธาก็มีคำสรรเสริญว่า สหุชชา
ยตรติ โหมนิ บุคคลจะข้ามโอฆะได้ด้วยศรัทธา ศีลก็มีคำ
สรรเสริญว่า สीलํ พลลํ อปฺปญฺญิมิ ศีลเป็นกำลังหาที่เปรียบมิ
ได้ สीलํ อวฺรุมฺมุตฺตมํ ศีลเป็นอาวุธอย่างสูงสุด สीलํ อภรณํ
เสฏฺฐํ ศีลเป็นเครื่องประดับอันประเสริฐ สीलํ กววมพุกฺตํ

คือเป็นเกราะป้องกันอันตรายอย่างน่าอัศจรรย์ดังนี้ การสวด
ศึกษาก็มีพระพุทธรูปทิศธรรมเสริญว่า สุตวา จ โข ภิกขเว
อริยสาวโก อุกุสลํ บัชหติ กุสลํ ภาเวติ ภิกษุทั้งหลาย
อริยสาวกได้สวดแล้ว ย่อมละอกุศลเจริญกุศล ดังนี้ จาคะ
ก็เป็นธรรมที่ควรตั้งไว้ในใจ ตามพระพุทธรูปทิศเทศนานัยว่า
จากมนุพुरुเหยย ฟิงเจริญจาคะ ดังนี้ บัญญาสามารถทำผู้
ปฏิบัติให้ถึงความบริสุทธิ์ ตามพระพุทธรูปทิศว่า ปญญา
ปริสุชฌติ คนจะบริสุทธิ์ได้ด้วยปัญญา ดังนี้ ท่านผู้ใดมีธรรม
เครื่องเจริญ ๕ ประการนี้ ท่านผู้นั้นย่อมได้รับธรรมเสริญว่า
อาทียติ สारมิเชว อตุตโน ย่อมถือสิ่งที่เป็นสาระของตนไว้
ได้ในโลกนี้ ดังนี้

คุณหญิงประเสริฐศุภกิจ มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธ
ศาสนา ถือศีลฟังธรรมตามกาลเวลา ได้สละทรัพย์เกื้อกูล
ประเทศชาติและพระพุทธศาสนาตามสติกำลัง และมีปัญญาใน
การดำเนินชีวิตไม่ให้พลาดจากหลักธรรม ท่านจึงมีความเจริญ
ไม่ตกต่ำตั้งแต่เบื้องต้นจนอวสานสมัย ท่านจึงสมควรแล้วที่ได้
รับพระเมตตาบารมีพระราชทานพระมหากุณา ด้วยประการ
ฉะนี้

ขออำนาจพระราชกุศลราศีทักษิณานุประทานกิจ ที่
สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงบำเพ็ญ พระราชทาน
แล้ว^๕ จงอำนวยการอนุเคราะห์ สุขประโยชน์แก่คุณหญิง
ประเสริฐสุภกิจ (จำเริญ ไกรฤกษ์) ตามสมควรแก่คติวิสัย
ในสัมปรายภาพทุกประการ

ในโอกาสแห่งพระธรรมเทศนา^๖ พระสงฆ์ ๔ รูป
จักได้รับพระราชทาน สวดพระคาถาธรรมบรยาย โดย
สรภัญญวิธี เพื่อเพิ่มพูนอุปมาทธรรมแก่สมาคม สมควร
แก่กาลเวลา

รับพระราชทานถวายพระธรรมเทศนามา ฉลองพระเดช
พระคุณประดับพระปัญญาบารมี ยุติด้วยเวลา ด้วยประการ
ฉะนี้ ขอถวายพระพร ฯ

ปัญญาพลกถา

พระสาสนโสภณ (สุวฑฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร

วันที่ ๒๕ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๑๕

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

ปญฺจิมานิ พฺลานิ กตฺมานิ ปญฺจ

สทฺทหาลิ วิริยพฺลํ สติพฺลํ สมฺมาธิพฺลํ ปญฺญาพฺลนฺติ

บัดนี้จักแสดงพระธรรมเทศนาอนุรूपกุศลทักษิณานุป-
ทานที่บุครธิตาท่านเจ้า พระยาและท่านผู้หญิงมหิธรบำเพ็ญ
อุทิศ คุณหญิงจำเรียม ประเสริฐศุกกิจ ในสัตมวารที่สอง
ตามทางพระพุทธศาสนา คุณหญิงจำเรียม ประเสริฐศุกกิจ เป็น
ญาติผู้ใหญ่แห่งบุครธิตาท่านเจ้าพระยาและท่านผู้หญิงมหิธร
เป็นที่เคารพนับถือมาตั้งแต่เบื้องต้น เมื่อท่านล่วงลับไปบรรดา
บุครธิตาท่านเจ้าพระยาและท่านผู้หญิงมหิธรมีความระลึกถึง
ท่านจึงบำเพ็ญกุศลอุทิศตามวิถี ทางที่ สมเด็จ พระบรมศาสดา
ทรงแสดงไว้ว่า เปตานิ ทกฺขิณิ ทชฺชา ปุพฺเพ กตฺมนุสฺสรํ
แปลความว่าเมื่อระลึกถึงกิจที่ท่านผู้ล่วงไปได้กระทำไว้ก็พึง
เพิ่มให้ทักษิณา เมื่อท่านผู้ละไป ดังนี้

การบำเพ็ญทักษิณาในพระพุทธศาสนาก็คือการบำเพ็ญกุศลรวมเข้าในทาน ศีล ภาวนา ทานก็คือการสละบริจาค ศีลก็คือความตั้งใจเว้นจากภัยเวรต่าง ๆ ทางกาย ทางวาจา ภาวนาคือการทำจิตให้สงบและอบรมปัญญาในธรรมะ การจัดให้มีแสดงพระธรรมเทศนาก็เป็นการอบรมจิตและปัญญาอันเรียกว่าภาวนาดังกล่าว กิจเหล่านี้เรียกว่าเป็นกุศล แปลว่าเป็นกิจของคนฉลาดเรียกว่าเป็นบุญ อันหมายถึงบุญส่วนเหตุ คือเป็นเครื่องชำระฟอกล้างจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาด และเป็นบุญส่วนผลคือเป็นความสุขอันเกิดจากความประพฤติดีที่บริสุทธิ์หรือเกิดจากจิตใจที่บริสุทธิ์นั้น และเมื่อได้ทำสิ่งที่เป็นบุญเป็นกุศลดังนี้ตั้งใจอุทิศส่วนกุศลแก่ท่านผู้ละไป ท่านแสดงว่าย่อมจะเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่ท่านผู้ละไปตามควรแก่ฐานะ และผู้ที่กระทำบุญกุศลนั้นก็เป็นผู้ไม่ไร้ผลแห่งบุญกุศลที่ตนได้กระทำ ดังนี้ และการกระทำกุศลดังนี้ชื่อว่าได้เป็นการแสดงญาติธรรม คือธรรมะของญาติให้ปรากฏ ดังมีตรัสไว้ว่า โสญาติธมฺโม จ อโย นิตฺสฺสิตโต แปลว่าญาติธรรม ธรรมะแห่งญาติ หรือธรรมะที่ญาติพึงปฏิบัติแก่ญาติชื่อว่าได้แสดงแล้ว ดังนี้

คุณหญิงจำเรียม ประเสริฐสุภกิจปรากฏว่าท่านได้ดำรง
 ตนด้วยดีมาตั้งแต่เบื้องต้นโดยตลอด ในฐานะเป็นกุลธิดา
 ท่านก็เป็นธิดาที่ดีของมารดาบิดา ในฐานะเป็นภรรยาก็เป็น
 ภรรยาที่ดีของสามี ในฐานะที่เป็นมารดาก็เป็นมารดาที่ดีของ
 บุตรธิดา และได้ดำรงตนไว้โดยชอบในฐานะอื่น ทั้งนี้ก็กล่าว
 ได้ว่าเพราะท่านได้รับการอบรมด้วยดีมาโดยลำดับ เริ่มตั้งต้น
 แต่การอบรมด้วยดีในตระกูลจนถึงในธรรมะของพระสัมมา-
 สัมพุทธเจ้า ซึ่งเป็นแหล่งรวมแห่งความดีความชอบทั้งปวง
 เพราะฉะนั้นจึงได้ปรากฏว่าท่านได้เป็นผู้มีศรัทธาปสาทะตั้งมั่น
 ในคุณพระรัตนตรัย พอใจรักษาศีลฟังธรรมตามกาลและบำเพ็ญ
 บุญในพระพุทธศาสนาในโอกาสต่าง ๆ มาโดยลำดับ เมื่อจะ
 ยกธรรมะอันเป็นหลักใจขึ้นแสดงโดยปริยายหนึ่งก็กล่าวได้ว่า
 เป็นผู้ มีธรรมะเป็นกำลังทั้ง ๕ ประการ ตามพระพุทธ
 บรรหารที่ตรัสไว้ ดังยกเป็นบทอุเทศเบื้องต้นว่า ปณฺฑิมา นี
 พฺลานิ ธรรมะเป็นกำลัง ๕ ประการเหล่านี้ กตมานิ ปณฺจ กือ
 ะไรบ้าง สทุธาพล์ คือธรรมะที่เป็นกำลังคือศรัทธา ๑ วิริยพล์
 ธรรมะที่เป็นกำลังคือวิริยะความเพียร ๑ สติพล์ ธรรมะที่เป็น
 กำลังคือสติ ๑ สมาธิพล์ ธรรมะที่เป็นกำลังคือสมาธิ ๑
 ปญฺญาพล์ ธรรมะที่เป็นกำลังคือปัญญา ๑ ดังนี้

พละคือกำลังนั้นมีสองอย่างก่อน คือกำลังกายอย่างหนึ่ง กำลังจิตใจอีกอย่างหนึ่ง กำลังกายนั้นก็คือกำลังเร็วแรงของร่างกายเป็นไปตามควรแก่วัยและแก่การรักษาสุขภาพอนามัย เมื่ออยู่ในวัยที่กำลังและรักษาสุขภาพอนามัยเป็นอันดีก็มีกำลังทางร่างกายแข็งแรงห่างไกลจากโรคหรือมีโรคน้อยตั้งที่กล่าวว่ามีโรค อีกอย่างหนึ่งกำลังทางจิตใจหมายถึงจิตใจที่มีกำลังเร็วแรง กำลังกายนั้นเป็นสิ่งที่ต้องหมดไปสิ้นไป เพราะเมื่อมีอายุล่วงวัยแข็งแรง ร่างกายก็เริ่มอ่อนแอ และเมื่อมีโรคบังเกิดขึ้นกับตนเองกำลังกายให้น้อยลงไปอีก จนถึงในที่สุดก็สิ้นกำลังต้องละโลกนี้ไป ส่วนกำลังทางจิตใจนั้นเป็นสิ่งที่อบรมเพิ่มพูนขึ้นได้แม้จะมีอายุมาก มีร่างกายอ่อนแอ มีโรค แต่กำลังทางจิตใจก็อาจจะยังมีแข็งแรงในเมื่ออบรมด้วยดี กำลังทางจิตใจนั้นเมื่อกล่าวโดยทั่วไปก็มีอีกสองอย่างเหมือนกันคือ กำลังที่เบนส่วนชั่วมักกับกำลังที่เป็นส่วนดี กำลังที่เป็นส่วนชั่วนั้นก็คือจิตใจที่มีกิเลสเป็นเครื่องส่งเสริมให้เกิดกำลัง เช่นมีโลภ มีโกรธ มีหลง ส่งเสริมให้เกิดกำลังก็ทำให้จิตใจมีกำลังแรงเหมือนกัน และอาจจะแรงน้อยหรือแรงมากตามควรแก่กำลังของกิเลสที่มาส่งเสริม ตั้งผู้ที่มีความโลภมากก็ส่งเสริมให้จิต

ใจแรงขึ้น ในอันที่จะชวน ขวายให้ ได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการ
 ปรารถนา เมื่อความโกรธบังเกิดขึ้น ความโกรธก็ส่งจิตใจ
 ให้เข้มแข็งในอันที่จะทำลายล้าง จนถึงส่งเสริมใจให้ประดิษฐ์
 เครื่องประหารต่าง ๆ ตั้งแต่ที่เป็นส่วนเล็กน้อยจนถึงที่เป็น
 ส่วนใหญ่มีอำนาจร้ายแรงอาจทำลายได้อย่างร้ายแรง เหล่านี้
 เรียกว่ากิเลสเป็นเครื่องส่งเสริมให้เกิดกำลังใจในอันที่จะคิด
 จะทำสิ่งทั้งหลายไปตามอำนาจของกิเลสนั้น อีกอย่างหนึ่ง
 กำลังทางจิตในทางดีอันหมายถึงมีธรรมะเป็นเครื่องส่งเสริม
 ใจให้เกิดกำลังในทางที่ดีขึ้น กำลังที่เป็นไปในทางที่ดีตั้งนี้เป็น
 กำลังที่ประสงค์ในทางพระพุทธศาสนา เพราะฉะนั้นสมเด็จพระ
 พระบรมศาสดาจึงได้ตรัสแสดงธรรมะที่เป็นกำลังไว้ ๕
 ประการ

ข้อแรกศรัทธาคือความเชื่อ หมายถึงความเชื่อในวัตถุที่
 ควรเชื่อ ได้แก่เชื่อในกรรมคือการที่กระทำทางกาย ทางวาจา
 ด้วยมีเจตนาคือความจงใจกระทำ ทำดีก็เป็นกรรมดี ทำชั่วก็
 เป็นกรรมชั่ว จึงมีกรรมที่ดีหรือชั่ว เชื่อในกรรมก็คือเชื่อว่า
 มีกรรมดีกรรมชั่วตามที่ตนกระทำหรือตามที่บุคคลกระทำ เชื่อ
 ในผลของกรรมก็คือเชื่อว่ากรรมให้ผลตามประเภทกรรมดีที่

ทำไว้ก็ให้ผลดี กรรมชั่วที่ทำไว้ก็ให้ผลชั่ว เชื่อในความที่สัตว์
 มีกรรมเป็นของของตน คือเชื่อว่ากรรมที่ตนกระทำไว้ก็
 เป็นของตนทั้งที่เป็นส่วนดีทั้งที่เป็นส่วนชั่ว และตนก็จะต้อง
 รับผลของกรรมของตนกระทำ เรียกว่าต้องเป็นผู้รับผิดชอบ
 ชอบในกรรมของตน ต้องรับผิดชอบในกรรมชั่ว ต้องรับชอบ
 ในกรรมดี และเชื่อในความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เท่ากับ
 เชื่อในความรู้ของครู เมื่อเชื่อในความรู้ของครูก็จะทำ
 ให้เชื่อในคำสั่งสอนของครู เมื่อเชื่อในความตรัสรู้ของพระ
 พุทธเจ้าจะทำให้เชื่อในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า กรรมก็
 เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าส่วนหนึ่ง ดังที่ตรัสสอนให้
 พิจารณาเนื่อง ๆ ว่าเรามีกรรมเป็นของตน เราเป็นทายาทรับ
 ผลของกรรม เรามีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ เรามีกรรมเป็นกำเนิด
 เรามีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ เรามีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย จักกระทำ
 กรรมอันใดไว้ดีหรือชั่ว ก็จักเป็นทายาทรับผลของกรรมนั้น
 ดั่งนี้ ความเชื่อดังนี้เป็นความเชื่อที่ต้องการในทางพระ
 พุทธศาสนา เมื่ออบรมใหม่ขึ้นก็เป็นกำลังใจประการแรกที่จะ
 ทำให้มีความเชื่อในกรรม ในผลของกรรม ในความที่สัตว์มี

กรรมเป็นของของตน และในความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า จะทำให้เป็นผู้ที่มีความสำนึกรับผิดชอบในกรรมคือการทำงานของตน และจะทำให้ปฏิบัติเพื่อละกรรมชั่วประกอบกรรมที่ดี ฉะนั้นจึงได้มีผละข้อที่สองอันได้แก่วิริยะความเพียร

คำว่าวิริยะแปลว่าความเพียร ความเพียรนั้นก็ยังเป็นคำศัพท์ เมื่อแปลออกไปอีกก็แปลว่าความเป็นผู้กล้า หมายถึงความเป็นผู้กล้าในอันที่จะละความชั่ว ความเป็นผู้กล้าในอันที่จะทำความดี ความเป็นผู้กล้าตั้งนทกยอมเอนองมาจากศรัทธาคือความเชื่อข้อแรก เมื่อมีความเชื่อในกรรมดีกรรมชั่วเป็นต้นตั้งกล้าก็จะทำให้บังเกิดความกล้าในอันที่จะละความชั่วและในอันที่จะประกอบความดี จะมีความริเริ่ม จะมีการดำเนิน และจะมีการบากบั่นกระทำไปตั้งแต่เบื้องต้นจนถึงที่สุด วิริยะคือความเพียรตั้งนเป็นกำลังใจข้อที่สองที่จะทำให้บุคคลมีความกล้าคือมีจิตใจที่เข้มแข็งในอันที่จะละความชั่วในอันที่จะกระทำความดี แต่ทั้งนี้จะต้องมีสติ จึงได้ตรัสผละข้อที่สามอันได้แก่สติ

สติหนักได้แก่ความรำลึกได้ มีอาการเป็นความรู้ความสำนึก มีหน้าที่ขบยงห้ามความผลุนผลันทางจิตใจ เพราะว่า

จิตใจต้องประสบอารมณ์คือเรื่องทั้งหลายซึ่งเป็นเครื่องยั่ว
 เข้าให้เกิดความโลภ ความโกรธ ความหลง ต่าง ๆ อยู่เสมอ
 เพราะฉะนั้นถ้ามีสติคือความระลึกได้อันมีอาการเป็นความรู้
 สำนึกคอยเตือนจิตใจอยู่เสมอว่า กิจอย่างนี้ถูก กิจอย่างนี้ผิด
 เรื่องเหล่านี้เป็นอารมณ์เครื่องยั่วใจ ถ้าใจไม่หุนหันพลันแล่น
 ไปตามเครื่องยั่วเหล่านี้ก็จะไม่เกิดเรื่องเกิตราว จะมีความสุข
 ความสงบจะไม่เสียการเสีงาน จะไม่เสียความประพฤติ แต่
 ถ้าสำนึกไม่ได้ก็จะเกิดความหุนหันพลันแล่นไปตามอำนาจ
 ของอารมณ์ซึ่งเป็นเครื่องยั่วจิตใจเหล่านั้น ฉะนั้นสติจึงเป็น
 ธรรมะเครื่องรักษาตนอย่างสำคัญ มีอาการเป็นความระลึกได้
 เป็นความรู้ เป็นความสำนึกที่คอยเตือนจิตใจ คอยห้ามจิตใจ
 จากความผลุนผลันพลันแล่นหรือความหุนหัน สติจึงเป็น
 ธรรมะที่เป็นกำลังสำคัญ เป็นธรรมะซึ่งรักษาตัวอันใกล้ชิด
 เป็นประการที่สาม แต่สติจะดำเนินไปได้ดีก็ต้องมีสมาธิจึง
 ถึงกำลังข้อที่สี่ อันได้แก่สมาธิ

สมาธินั้นได้แก่ความตั้งจิตมั่นอยู่ในทางที่ชอบ และ
 ความสงบจิตใจจากอารมณ์ที่พุ่งเข้ามาทั้งหลาย ความตั้งจิตมั่น
 อยู่ในทางที่ชอบนี้เป็นข้อสำคัญ เมื่อได้อธิษฐานจิตของตนเอง

ตงจิตของตนเองไว้ว่าจะรักษาความดี จะดำเนินไปในทาง
 ของความดี จะไม่พ่ายแพ้ต่อเครื่องยั่วย้างทั้งหลาย เมื่อมีความ
 ตงจิตของตนไว้มั่นในทางที่ชอบตงนี้ ก็เรียกว่าเป็นสมาธิอย่าง
 หนึ่ง และเมื่อประสบอารมณ์ก็คอยทำความสงบใจไม่ให้ฟุ้งซ่าน
 ไปตามอำนาจของอารมณ์จนถึงหัดจิตใจให้มีความสงบตงมั่น
 อยู่ในอารมณ์อันเดียวเป็นวิธีทำสมาธิทำจิตให้สงบให้ตงมั่น
 อยู่ในทางที่ชอบไม่ให้ฟุ้งซ่าน สมาธิตงนี้ย่อมเป็นกำลังข้อ
 สำคัญ เป็นประการที่สี่ เป็นสิ่งที่จิตใจจำปรารถนา เพราะ
 จิตใจที่ไม่มีความสงบนั้นเป็นจิตใจที่ไร้สมรรถภาพ จะอ่าน
 หนังสือก็ไม่รู้เรื่อง จะฟังอะไรก็รู้ไม่รู้เรื่อง เพราะจิตไม่สงบ
 ไม่ตงมั่น ตลอดจนถึงจะพักผ่อนก็ไม่สำเร็จ จนถึงจะนอนก็
 ไม่หลับ แต่ที่จิตใจมีความสามารถมีสมรรถภาพก็ด้วยอำนาจ
 ของสมาธิ จะอ่านหนังสือก็รู้เรื่องรู้ได้และอ่านได้รวดเร็ว
 ฟังอะไรก็รู้เรื่องตลอดไม่ตกหล่น จะพักผ่อนเมื่อใดก็สามารถ
 จะพักได้ ต้องการจะนอนเมื่อใดก็หลับได้โดยง่าย นี้เป็น
 อำนาจของสมาธิ ซึ่งสามารถที่จะทำจิตใจให้มีความสงบตงมั่น
 สมาธิจึงเป็นธรรมะที่เป็นกำลังประการที่สี่ แต่ทั้งหมดตงนี้
 ต้องอาศัยกำลังข้อที่ ๕ กิจาจน สนับสนุนคือปัญญา

ปัญญาได้แก่ความรู้ อันหมายถึงความรู้ที่เข้าถึงสัจจะ คือความจริง บังเกิดจากการเรียนการฟัง การคิดค้นพิจารณา และจากการปฏิบัติคืออบรม แต่ว่าการเรียนการฟังก็ดี การคิดค้นพิจารณาก็ดี การปฏิบัติอบรมก็ดี ไม่ใช่เป็นทวิปัญญาโดยตรง แต่เป็นเหตุให้เกิดปัญญา ปัญญาจึงเป็นความรู้ที่เป็นทวิผลอันหมายถึงความรู้ที่เจาะแทงมาทะลุถึงสัจจะ อันจะทำให้บุคคลมีความเห็นชอบตามความเป็นจริง รู้จักสัจจะคือความจริงของกรรม ของชีวิตของโลก ตลอดจนของสิ่งทั้งหลายที่เกี่ยวข้อง และเมื่อมีความรู้เข้าถึงสัจจะคือความจริงดังนั้นก็ทำให้เป็นผู้ที่รู้จักบาปบุญคุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ ทำให้รู้จักบุคคลว่าเป็นคนดีหรือคนชั่ว ทำให้รู้จักบริษัทคือหมู่คนและทำให้รู้จักสิ่งทั้งหลายที่เกี่ยวข้อง ไม่เป็นผู้ที่หลงเข้าใจผิด ไม่เป็นผู้ที่ผิดพลาด และเมื่อมีปัญญาดังนั้นก็ทำให้ศรัทธาความเชื่อเป็นศรัทธาที่เป็นญาณสัมปยุต คือประกอบด้วยความรู้เป็นความเชื่อที่ชอบ จะทำให้วิริยะเป็นความเพียรชอบ จะทำให้สติเป็นความระลึกชอบ จะทำให้สมาธิเป็นความตั้งใจชอบ ฉะนั้นปัญญาอันมีลักษณะเป็นความรู้ทั่วถึงเป็นความรู้รอบคอบเจาะแทงเข้าถึงสัจจะคือความจริง จึงเป็นธรรมะที่เป็นกำลังเป็นข้อที่ควรหา

รวมธรรมะที่เป็นกำลังห้าประการคือ ศรัทธาความเชื่อ
 หนึ่ง วิริยะความเพียรหนึ่ง สติหนึ่ง สมาธิหนึ่ง ปัญญาหนึ่ง
 ธรรมะที่เป็นกำลังห้าประการเหล่านี้ ย่อมสนับสนุนจิตใจให้
 มีกำลังเข้มแข็งเป็นไปในทางที่ดีที่ชอบ เป็นที่เครื่องปราบ
 ปรามความชั่วซึ่งตรงกันข้าม ตังแต่บ่วงปราบกิเลสในจิตใจ
 ของตนเอง มีความโลภ ความโกรธ ความหลง เป็นต้น
 ปราบปรามกรรมที่ชั่วในจิตของตนเอง ส่งเสริมให้ประกอบ
 กรรมที่ดีที่ชอบอันเป็นบุญเป็นกุศล ทั้งที่เป็นส่วนโลกิยะ คือ
 ที่เกี่ยวกับโลก จนถึงที่เป็นโลกุตระคืออยู่นเหนือโลก

คุณหญิงจำเริญ ประเสริฐศุภกิจ ได้เป็นผู้มีศรัทธา
 ปสาทะในพระพุทธรักษารัตนตรัย พอใจในการรักษาศีลฟังธรรม
 และบำเพ็ญบุญต่างๆ ในพระพุทธรศาสนา เป็นผู้ที่ตั้งตนไว้ชอบ
 ในทางที่สว่างตั้งแต่เบื้องต้นมาโดยลำดับ จึงกล่าวได้ว่าเป็นผู้
 ปฏิบัติอยู่ในธรรมะที่เป็นกำลังทั้ง ๕ ประการเหล่านี้ และ
 ช้อนในส่วนที่เป็นบุญเป็นกุศลก็จะพึงอำนวยผลตลอดไปถึง
 ในสัมปรายภพ ทั้งพระพุทธรนิพนธ์ภาษิตที่ตรัสไว้ว่า บุญานิ
 ปรโลกสุมี ปกฏฐา โหนติ ปาณินิ บุญเป็นที่พึงของสัตว์
 ทั้งหลายตลอดจนถึงในสัมปรายะ ภัยประการฉะนี้

ขออำนาจกุศลทักษิณานุปทานที่บุตรีตาท่านเจ้าพระยา
และท่านผู้หญิงมหิธรได้บำเพ็ญอุทิศทั้งนี้จึงเป็นผลสัมฤทธิ์แก่
คุณหญิงจำเริญ ประเสริฐศุภกิจ โดยฐานะนิยม

ในอวสานแห่งพระธรรมเทศนานี้ พระสงฆ์ทั้ง ๔ รูป
จะได้สวดคาถาธรรมบรรยายโดยสรภัญญะวิธี . . . . . เพิ่มพูน
อัปมาทธรรมต่อไป . . . . . แสดงพระธรรมเทศนา . . . . . เอวังก็มี
ด้วยประการฉะนี้.

ยโสภิตพัฒนภดา

พระราชวรालังการ (ฉินฺณธมฺโม) วัดบวรนิเวศวิหาร

วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สสมาสมพุทฺธสฺส
อัญฺชานวโต สกฺขิมโต สจฺจกมฺมสฺส นิสฺสมการีโน
สยฺยตตฺตสฺส จ ธมฺมชฺวีโน อปฺปมตฺตสฺส ยโสภิตฺตคฺตฺติฯ

บัดนี้ จะแสดงพระธรรมเทศนา อนุโมทนากุศลบุญ
ราศีกัทธิขีณานุปทานที่บุตรธิดาและหลาน ในท่านพระยาบุรุษ-
รัตน์ราชพัลลภ ได้มีสมานฉันท์พร้อมกันบำเพ็ญกุศลอุทิศแก่
คุณหญิงจำเริญ ประเสริฐศุภกิจ โดยฐานะที่เป็นเชษฐบุคค
คือผู้เจริญในสกุลวงศ์ หรือเป็นผู้ใหญ่ในสกุลวงศ์ด้วยความ
เคารพการวะกตัญญาตเวทิตาธรรม เป็นเหตุชักนำให้พร้อมใจ
กันมาบำเพ็ญกุศลอุทิศตามคติประเพณีในทางพระพุทธศาสนา
ที่แสดงว่า เปตานิ ทกฺขิณิ ทชฺชชา ปุพฺพเพกตมฺนุสฺสรํ เมื่อมา
อนุสรณ์ถึงท่านผู้ทำอุปัการะในกาลก่อน พึงบำเพ็ญกุศลอุทิศ
แก่ท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว ดังนี้

การกระทำของท่านเจ้าภาพเช่นนี้นับว่า เป็นการปฏิบัติ
 ตามคำสั่งสอนในทางพระพุทธศาสนาที่แสดงไว้ข้อหนึ่งว่า ปุชชา จ
 บุษณีนยานิ เอตมมุงกุลมุตฺตมํ การบูชาเคารพท่านผู้ควรบูชาเป็น
 มงคลอันสูงสุดทั้งนี้

ก็แหละ คุณหญิงจำเริญ ประเสริฐศุกกิจ นั้น เมื่อยัง
 มีชีวิตอยู่ได้บำเพ็ญกรณียะอันเป็นส่วนอรรถหิตะประโยชน์ และ
 ประหิตะประโยชน์ กล่าวคือ ประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น
 มาโดยสมควร และก็ต้องตกอยู่ในสภาพแห่งสังขารอันเป็น
 ธรรมคาที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงสรุปลักษณะแห่ง
 สังขารไว้ว่า อุกาโท ปณฺณายติ มีความเกิดปรากฏหนึ่ง วโย
 ปณฺณายติ มีความเสื่อมปรากฏหนึ่ง จิตฺตสฺส อณฺณตฺถตํ ปณฺณายติ
 เมื่อตั้งอยู่มีความแปรปรวนเปลี่ยนแปลงปรากฏหนึ่ง นี้เป็น
 ลักษณะของสังขารซึ่งมีอยู่ทั่วกันทุกท่าน แต่สมเด็จพระสัมมา
 สัมพุทธเจ้าก็ ทรงย้ายหลักชีวิตด้วยพระพุทธภา ษิตบพทหนึ่งว่า
 ธรรมเมน ชีวิติ เสยฺโย ชีวิตของบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรมะ
 หรือปฏิบัติธรรมะเป็นชีวิตอันประเสริฐสุด ทั้งนี้ ก็แหละใน
 ชีวิตของบุคคลนั้นก็มุ่งความสุขมีความเจริญ เพราะเหตุนี้
 สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อได้ตรัสรู้อนุตระสัมมาสัมโพธิ
 ญาณแล้ว มุ่งเพื่อความดีความเจริญและความสงบสุขของ

บุคคลทั่วไป จึงได้ทรงประกาศพระพุทธศาสนา ทรงแสดงธรรมให้บุคคลประพฤติปฏิบัติโดยนัยอันหนึ่งที่น่ามาแสดงในวันนี้ชื่อว่า ยโสภีวาทชนกถา ด้วยพระพุทธภาษิตที่ยกไว้เป็นบทอุเทศเบื้องต้นว่า อฏฐฐานวโต สติมโต เป็นอาทิ ซึ่งแปลความว่า ยศคือความเป็นใหญ่ย่อมเจริญแก่บุคคลผู้ปฏิบัติธรรมดังกล่าวนั้นคือ อฏฐฐานะ เป็นผู้หมั่น สติ เป็นผู้มีสติ สุจิตมมเป็นผู้มีการงานสะอาด นิสมมการี เป็นผู้ใคร่ครวญแล้วจึงทำสญญตะ เป็นผู้สำรวมระวังแล้ว ฌมมชีวี เป็นผู้มีชีวิตประกอบด้วยธรรม และ อปฺปมตฺต เป็นผู้ไม่ประมาท จะได้นำธรรมมาวิสันนาโดยสังเขปเป็นข้อ ๆ ก็ในพระพุทธภาษิต ทรงแสดงว่า บุคคลจะเจริญด้วยยศ คือความเป็นใหญ่ก็เพราะประพฤติปฏิบัติธรรม

ยศ คือคุณความดีนั้น ตามหลักพระพุทธศาสนา ท่านแสดงไว้ ๓ ประการ คือ อีสสรียศ ยศคือความเป็นใหญ่เหนือความชั่ว ตรงกันข้ามกับความเป็นใหญ่ไต่ความชั่ว ๑. เกียรติยศ ยศคือชื่อเสียงอันดีที่ฟุ้งไป ๑. ปรีวารยศ ยศคือความเป็นผู้มีปรีวารแวดล้อมนับถือ ๑. ยศทั้ง ๓ นี้ เป็นยศภายใน คือ เกิดที่บุคคลและอันตนสามารถให้เกิดขึ้นได้ด้วย

ตนเอง ด้วยประพตติธรรม ๗ ประการ มีอุฏฐานะ ความเป็น
ผู้หมั่น เป็นอาทิ

คุณธรรมข้อนี้ เป็นเครื่องพยุจจิต ในการประกอบกิจ
มิให้ทอดย เมื่อเข้าอุทหนฺนในกิจการใด ย่อมทำให้กิจการ
นั้นแกร่งขณ ลักษณะของอุฏฐานะ คือ เป็นอาการที่ไม่ทณ
หนึ่งอยู่ได้ คอยมุ่งแต่จะทำกิจนั้น ๆ ถ้ามีในบุคคล ก็เป็น
ลักษณะของคนที่ไม่นิ่งคฺุทาย มุ่งแสวงหาการงานมาทำเพื่อ
ความเจริญ แต่อุฏฐานะนี้ ถ้าบุคคลนำไปประกอบในทาง
ชอบก็ให้สำเร็จวิบุลผล หากนำไปประกอบในทางผิด ผลที่
ได้รับก็ตรงกันข้าม ผู้ตั้งอยู่ในอุฏฐานะ ความหมั่นแล้ว เพื่อ
ให้อุฏฐานะ ความหมั่นขยันดำเนินไปในทางที่ชอบ ประกอบ
ด้วยสุจริต จำต้องอาศัยสติเป็นเครื่องคุ้มครองรักษา

สตินั้น คืออาการที่รู้ตัวก่อน ในเมื่อจะทำจะพูด และจะ
คิด เป็นธรรมะคู่กับสัมปชัญญะ ที่รู้ตัวในขณะที่ทำ ขณะพูด
และขณะคิด ผู้ที่ปราศจากสติหรือมีสติน้อย ย่อมมักทำผิด
พูดผิด คิดผิด หรือสำคัญตนผิดไปต่าง ๆ ใจที่ขาดสติควบคุม
ย่อมเล่นไปในอารมณ์ต่าง ๆ ไม่มีเครื่องยับยั้งว่า อยางไรควร
อยางไรไม่ควร ส่วนใจอันสติเข้ากำกับ ย่อมรู้จักเพื่อจะยังและ

เลือกเอาแต่ส่วนดี บุคคลมีใจอันศีกำกับแล้ว ย่อมประพฤติ
 กาย วาจา ใจ ในทางที่ถูก ทำความดีให้เกิดเป็นผล เมื่อบุคคล
 ถึงพร้อมด้วยสติแล้ว แต่เนิ่น การงานที่ทำก็สะอาดหมดจด ซึ่ง
 เรียกว่า สุจิตมม มี การงานสะอาด

คุณธรรมข้อนี้ หมายถึงการงานที่สะอาด ที่ไปในทาง
 กาย วาจา และใจ ที่เป็นไปทางใจ ได้แก่การงานที่ทำแล้ว
 ให้เกิดเอิบอิมในใจ เพราะปราศจากโทษ เช่นคิดหวังประโยชน์
 หวังความสุข ให้แก่ผู้อื่นเป็นต้น โดยส่วนสูงได้แก่การงาน
 ทางใจที่เป็นผลแห่งการเจริญธรรมแล้ว ได้ประสบพบเห็นตาม
 เป็นจริง จนเกิดธัมมปีติ ความเอิบอิมในธรรม ที่เป็นไปทาง
 กาย ได้แก่การงานที่เว้นจากกายทุจริต ประกอบด้วยกายสุจริต
 เช่นมีเมตตา อนุเคราะห์ช่วยผู้อื่นให้พ้นจากความติดขัด อุปถัมภ์
 บำรุงให้ได้รับความสุขความเจริญเป็นต้น ที่เป็นไปทางวาจา
 เว้นจากวจีทุจริต แล้วพูดแต่คำสัตย์คำจริง ที่เป็นทั้งสัจจะและ
 ธรรมะ คำพูดที่ทำให้เกิดสามัคคี และเป็นผลดีแก่ผู้สัทับ มีคำ
 พูดแนะนำสั่งสอนให้ประพฤติดี เป็นต้น การงานทั้งแสดงมา
 นี้เป็นสุจิตมม การงานสะอาด แม้ถึงคั้งนั้น ก็ยังต้องเป็น
 นิสัมมารี คือ มีปกติใคร่ครวญก่อนแล้วทำ

ธรรมะ ชั้นนี้ ทำให้รู้สึกทางใต้ทางเสีย ถ้าทำไปโดย
 ขาดความรอบคอบ ขาดความพิจารณาไตร่ตรองแล้ว ย่อมยัง
 ผลที่ควรจะได้ให้เสียไป ยิ่งเป็นการงานใหญ่ที่สำคัญ จำต้อง
 ใช้การใคร่ครวญยิ่งขึ้น ไม่ควรวางราคาของกิจการที่ตนทำว่า
 เล็กน้อยไม่เป็นไร ผลุนผลันทำไปอาจให้เกิดความเสียหายได้
 ชั้นนี้ พึงเห็นเรื่องกษัตริย์ลิจฉวี ผู้ครองราชย์เป็นตัวอย่าง มิได้
 พิจารณาให้รอบคอบถ้วนถี่ หลงเชื่อวัสสการพราหมณ์ จึงยัง
 ความพินาศมาสู่แคว้นราชสีห์ได้ แม้ในการบำเพ็ญความดี เช่น
 บำเพ็ญกัมมัฏฐานอันเป็นงานของจิต หากผู้เจริญมิได้ใช้ความ
 กิจ มุ่งแต่เจริญเป็นจิตตกาวนา ถ้าไม่ดูกับจริต ก็เป็นเหตุ
 ให้เกิดความท้อถอย แต่เมื่อได้ใคร่ครวญให้แก่จริตก่อนแล้ว
 บำเพ็ญย่อมมีผลไพบูลย์ ไม่กลับเป็นโทษในภายหลังได้ ผู้จะ
 ปฏิบัติธรรมชั้นนี้ให้ถาวร จึงต้องตั้งอยู่ในสัมมัตถะ คือความ
 สාරวมระวัง

ความสාරวมระวัง เป็นธรรมสำคัญ เพราะเป็นเครื่อง
 ป้องกันเหตุร้ายทั้งภายในภายนอก เพราะการได้เห็นได้ฟัง
 เป็นทันนั้น เป็นสื่อเครื่องล่อให้กระทำการต่าง ๆ เมื่อได้
 ประสบอารมณ์อันจะยั่ววนให้ทะเยอทะยาน หรือทำให้เกรงกลัว

ก็สำรวจระวังห้ามกันมิให้หลงติดอยู่ หรือทวาดทวนไปตาม
ไม่ผลุนผลันยื่นติดยื่นร้ายจนเกินกว่าเหตุ เมื่อเป็นเช่นนั้น จะทำ
อะไรก็มีความเรียบร้อยเป็นผล ทำให้เป็นผู้มีอาจารย์มรรยาท
เรียบร้อย ทั้งสามารถหลีกเลี่ยงพ้นจากทุกข์ การดำเนินชีวิตก็
เป็นไปในทางถูกต้องชอบ แต่ยังคงประกอบด้วย สมชีวิตา
การมีชีวิตเป็นอยู่โดยธรรม

คุณธรรมข้อนี้ ย่อมคุ้มครองการเป็นอยู่ให้มีความสุข
เพราะชีวิตจะเป็นอยู่ได้ ด้วยปัจจัยเป็นเครื่องอาศัย แต่ถ้าปัจจัย
นั้นได้มาโดยทางมิชอบ แม้จักอำนวยความสะดวกแก่ชีวิต ก็ได้
ชื่อเป็นการทุจริต ผู้นั้นย่อมมีใจเดือดร้อนอยู่เสมอ เพราะได้
แลเห็นทุจริตของตน เมื่อเว้นจากทุจริตแล้ว แสวงหาโดยสุจริต
ตามความสามารถ ถึงไม่สมบูรณ์เต็มที่ แต่ก็ได้รับความสะดวก
สบายใจ นี้ก็เป็นธัมมชีวิตา มีความเป็นอยู่โดยธรรมประการ
หนึ่ง อีกประการหนึ่ง ได้แก่การดำรงชีวิตอยู่ด้วยมุ่งความถูกต้อง
ความยุติธรรมเป็นเบื้องหน้า ทั้งแก้ตนด้วย และแผ่ความถูกต้อง
ความชอบความยุติธรรมนั้นแก่ผู้อื่นด้วย จะมุ่งความถูกต้อง ความ
ชอบของตนฝ่ายเดียวไม่ได้ เพราะนั่นเป็น อัตตาริปปิทย มุ่ง
ความสะดวกของตนเป็นใหญ่ ถ้าทุกคนต่างมุ่ง อัตตาริปปิทย
ไม่มุ่งธรรมะ หรือเป็นอยู่ด้วยธรรมะแล้ว ความเป็นอยู่แห่ง

สังคมมนุษย์จะอยู่ร่วมกันอย่างดีไม่ได้ เพราะต่างฝ่ายก็มุ่งคน
 เป็นใหญ่ไม่มีใครรับผิดชอบ มีแต่ผู้รับผิดชอบ แต่เมื่อยึดหลักธรรมะ
 เป็นธัมมาธิปไตยแล้ว ทุกคนดำเนินเข้าหาหลักธรรมนั้น
 ก็สามารถลงกันได้เพราะมีธรรมร่วมกัน ในที่บางแห่งสมเด็จพระ
 พระบรมศาสดาทรงสั่งสอนให้เสียสละทุกอย่าง แต่ให้รักษา
 ธรรมไว้ ตามนัยแห่งพระพุทธภาษิตว่า องฺกั ธนญฺชีวิตญ-
 จาปิ สพฺพํ อปฺเปวชเห ธมฺมมนุสฺสฺสนฺโต เมื่อมาระลึกถึง
 ธรรม ทพยั อวยวะ แมชีวิท ก็ควรเสียสละทั้งนี้ คุณธรรม
 ทั้ง ๖ ประการที่แสดงมาตั้งแต่ต้นนี้ จักอำนวยผลดีบริบูรณ์
 เกิดมีขึ้นได้ ก็อาศัยบุคคลเป็นผู้ไม่ประมาท สมเด็จพระบรม
 โลกนาถจึงทรงแสดงอัปมาทธรรมไว้เป็นประการสุดท้าย

อันความไม่ประมาทนั้นเป็นคุณอุดหนุนความดี ให้มัน
 คงเจริญ และป้องกันความเสื่อมไม่ให้เกิดขึ้น เป็นคุณธรรม
 รวบยอด พระบรมศาสดาจึงได้ตรัสในเวลาใกล้จะปรินิพพาน
 ว่า ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ เราเตือนท่านทั้งหลาย สังฆารมึความ
 เสื่อมสิ้น ไปเป็นธรรมตา ท่านทั้งหลายจงยัง ประโยชน์ตน
 ประโยชน์ผู้อื่นให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทเถิด ดังนี้ ตาม
 นัยแห่งพระพุทธภาษิตนี้ ผู้มุ่งแต่ประโยชน์ตน ไม่บำเพ็ญ
 ประโยชน์เพื่อหมู่เพื่อส่วนรวมก็ชื่อว่าประมาท ผู้ทำแต่

ประโยชน์ผู้อื่นเว้นประโยชน์ตนก็ชื่อว่าเป็นผู้ประมาท ความไม่ประมาทนั้น ในส่วนที่เกี่ยวกับการงาน ได้แก่อาการที่ไม่งลินเล่อ ปล่อยปลดละเลยทอดทิ้งเฉื่อยชาในธุรกิจที่ควรทำ หรือจำต้องทำ ในส่วนที่เกี่ยวแก่ธรรมปฏิบัติ ได้แก่อาการที่ไม่หลงมัวเมาติดอยู่ในโลกธรรม ในวัย ในทรัพย์ ในชีวิต เร่งประกอบกิจละความชั่วบำเพ็ญความดี ให้ทรงภูมิธรรมสูงขึ้นโดยลำดับ

ธรรมะทั้ง ๗ ประการ มี อฏฐฐานะ ความเป็นผู้หมั่น เป็นอาทิน เป็นธรรมอันเป็นเหตุ เครื่องเจริญยศทั้ง ๓ คือ อิศสริยยศ ยศคือความเป็นใหญ่เหนือความชั่ว เกียรติยศ ยศคือชื่อเสียงที่นิยมสรรเสริญที่ระบือไป ปวีวารยศ ยศคือความที่บุคคลนับถือแวดล้อม เมื่อบุคคลทำให้เกิดมีขึ้น ยศทั้ง ๓ นั้น ก็เป็นผลมีประจำอยู่ภายใน คือที่ตนนั้นเอง ไม่ต้องมีผู้ตั้งให้ใครทั้งให้ก็ไม่ให้ ใครถอดถอนก็ได้ ย่อมติดตามตนไป เป็นบุญกุศลอยู่ในปัจจุบัน ถ้ายังมีภพมีชาติต่อไป ก็เป็นชนกกรรม นำให้เกิดในคติภพที่ดี จึงประมวลลงในพระพุทธานุภาพที่ยกเป็นบทอุเทศเบื้องต้นว่า อฏฐานวโต สติมโต เป็นอาทิ ความว่า ผู้ใดหมั่นประกอบในหน้าที่การงาน มีสติกำกับไม่

หลง มีกิจการงานชอบ รอบคอบและซื่อตรง พิจารณาตกลงแล้วจึงทำ คอยสำรวจมรรwangไม่ประมาท กันพลังพลาตเดินเลื้อปราศจากอคติไม่ล่วงธรรม ยศยอมเจริญแก่ผู้นั้น

เพราะเหตุนี้ ธรรมะในพระพุทธศาสนาย่อมสอนเพื่อให้บุคคลได้ประพฤติปฏิบัติที่ตนเอง มีพระพุทธภาษิตที่แสดงไว้ว่า บุคคลพึงเตือนตนด้วยตนเอง พึงพิจารณาสอบสวนตนด้วยตนเอง เมื่อบุคคลได้มีเวลาพอที่จะพิจารณาตนแล้วนำธรรมะในทางพระพุทธศาสนา ไปปรับปรุงแก้ไขหรือกระทำให้เจริญขึ้นด้วยคุณงามความดี พระพุทธภาษิต ยโสภีวัตถน คาทานกัเบณธรรมะขอ หนึ่งทีบุคคลประพฤติปฏิบัติแล้วจักเจริญด้วยคุณงามความดี ด้วยประการฉะนี้

คุณหญิงจำเรียม ประเสริฐสุภกิจ ได้ประกอบคุณความดีมาโดยลำดับ จนในชั้นนี้ปลายแห่งชีวิตก็ได้เข้าวัดฟังธรรม เป็นอุบาสิกที่มั่นคงในพระบวรพุทธศาสนา จึงได้ชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติธรรมะมาแต่ต้นจนถึงกาลอวสานของชีวิต จึงเจริญด้วยเกียรติยศคุณงามความดีทั้ง ๓ ประการ ดังแสดงมา จึงสมนามว่า "จำเรียม" คือเป็นผู้เจริญด้วยคุณงามความดี เจริญด้วยเกียรติยศชื่อเสียง เจริญด้วยบารมี คือมีบุตรหลานญาติพี่น้องผู้เคารพนับถือแวดล้อม ด้วยประการฉะนี้ อิมินา

บุญกมฺเมน ด้วยอนุภาพแห่งบุญกุศลอันบุตรธิดาและหลาน
 ของท่านพระยาบุรุษรัตนราชพัลลภ ได้บำเพ็ญอุทิศถึง
 คุณหญิงจำเริญ ประเสริฐศุภกัจฉ์ ขออำนาจแห่งบุญนี้ จง
 อำนาจอิฏฐวิบากวิบูลมบุญผลแก่คุณหญิงจำเริญ ในสัมปราย
 ภพ หากจะมีญาณวิถีทางใดทางหนึ่ง พึงทราบได้ ก็พึงมา
 อนุโมทนาในส่วนกุศลอันคณะหลานได้ประกอบบำเพ็ญแล้ว
 จงอนุโมทนาให้สำเร็จเป็นปัตตานุโมทนามัยบุญ เป็นการส่งเสริม
 บุญกุศลอันหลานได้กระทำแล้วนี้ ในที่สุดแห่งพระธรรม
 เทศนานี้ พระสงฆ์ ๔ รูป จักได้สวดคาถาธรรมบรรยาย เพื่อ
 เพิ่มพูนอุปมาธรรม ณ กาลบัดนี้ ขอเจริญพร.

ธรรมจรรยา

พระพรหมมุนี (ธมฺมสาร) วัดราชศากิการาม

วันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๕

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ
โย ธมฺมจารี กายเนน วาจาเยน อหฺม เจตสยา
อิเธว นํ ปลฺลํสนฺติ เปจฺจ สกฺเค ปโมทตฺติ.

บัดนี้จักรับประทานวิสัชนาพระธรรมเทศนา ในธรรมจรรยา
อนุโมทนาคุณคุณูปการที่ทักซิณานุปทานกิจ เนื่องด้วยวันนั้น
เป็นสัปดาห์ที่ ๔ นับแต่ถึงอนิจกรรมแห่งคุณหญิงประเสริฐ
ศุภกิจ (จำเริญ ไกรฤกษ์) เป็นต้นมา คณะบุตรธิดาหลานของ
เจ้าคุณจักรปาณีศรีศีลวิสุทธิ และเจ้าภาพทั้งหลายก็เป็นหลานของ
คุณหญิงประเสริฐศุภกิจ มาอนุสรณ์ถึงอุปการคุณ คุณงามความ
ดีที่คุณหญิงได้บำเพ็ญมา จึงได้ร่วมสมานฉันท์บำเพ็ญกุศลอุทิศ
กัลปนาผลถึงท่าน ตามวิธีทักซิณานุปทานในพระพุทธศาสนา
อนุวัตตามพระพุทธคำรัสที่สมเด็จพระบรมศาสดาครัสแก่พระเจ้า
พิมพิสารว่า เปตานิ ทกฺขิณํ ทชฺชา ปุพฺเพ กตมนุสฺสวํ เมื่อ
ระลึกถึงอุปการคุณที่ท่านได้ทำไว้ก่อน ว่าท่านผู้นี้ได้ให้สิ่งนี้แก่
เรา ท่านผู้กระทำการอันนี้แก่เรา ท่านผู้นี้เป็นญาติเป็นมิตร
เป็นสหายของเราตั้งนั้นแล้ว ฟังบำเพ็ญทักซิณาเพื่อท่านผู้ล่วงลับ

ไปแล้วตั้งนี้ คุณหญิงประเสริฐศุกกิจเป็นปฐมนิยบุคคลของหลาน ๆ
หลานได้มาพร้อมกันบำเพ็ญกุศลอุทิศถึงท่าน ได้ชื่อว่าบูชาท่านผู้
ควรบูชาเป็นอุคตมมงคล ต้องด้วยพระพุทธรูปนิพนธ์ในมงคลสูตรว่า
บูชา จ ปุชฌิยานิ เอตมมุงกุลมุตตมึ การบูชาท่านผู้ควรบูชา
เป็นอุคตมมงคล คือเหตุให้ถึงความเจริญอย่างสูงสุด

คุณหญิงประเสริฐศุกกิจท่านมีจิตใจสงบ เป็นธรรมตั้งแต่
ไหนแต่ไรมา แม้เจ็บหนักเรอรังเป็นเวลานาน ต้องรับทุกขเวทนา
ไม่สะทวักกาย วาจา ใจ แต่ท่านยังรักษาอากัปภิกิริยาให้เข้มแข็งแจ่มใส
เบิกบาน ไครมาเยี่ยมท่านก็ได้รับความอ่อนใจสบายใจไม่เดือดร้อน
ใจว่าท่านได้รับทุกขเวทนา ท่านมีจิตใจเป็นยุติธรรมตรงไปตรง
มา ไม่ค่อยยอมให้ใจลำเอียงด้วยอคติ ท่านจะมีจิตใจมั่นคงเที่ยง
ตรงในธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บรรดาผู้ที่อยู่ร่วม
กันในบ้าน ไม่ว่าจะเป็บุตรธิดาของท่านหรือใคร ที่อยู่ในความ
ปกปักรักษาของท่าน ท่านมีเมตตากรุณาเอ็นดูสงสารเสมออัน
ตงตนเป็นผู้นำในทางที่ดี แนะนำทางที่ดี แนะนำให้เว้นที่ชั่ว เมื่อ
พูดขึ้นตั้งนี้ ท่านผู้ที่ได้คบหาสมาคมกับคุณหญิงประเสริฐศุกกิจ
ย่อมเห็นจริงตั้งว่าเสมอกัน อย่างว่าแต่ผู้อยู่ใกล้ชิดคนหญิงเลย
แม้ผู้นอนที่อยู่ห่างไกลเช่นพระภิกษุสงฆ์ตามวัดต่างๆ ซึ่งสนิทคุ้น
เคยกับท่านก็ออกปากสรรเสริญความเรียบร้อย มีจิตใจเยือกเย็น

เป็นธรรมชาติของท่าน ชีวิตประวัติของท่านจึงงดงามตั้งแต่ต้นจน
ถึงอวสานแห่งชีวิตของท่าน ท่านจึงควรเป็นที่เคารพนับถือของ
บุตรีคาณาคิมิตรทั่วกัน

อันท่านผู้มีปรกติประพฤติกุศลด้วยกายวาจาใจ ย่อมควร
ในการสรรเสริญในปัจจุบัน ครั้นละไปแล้วย่อมบันเทิงใจในสวรรค์
ต้องด้วยพระพุทธรูปประพันธ์ที่ได้ตั้งไว้เบื้องต้นนั้นว่า โย
ธมฺมจารี กายเน วาจาโย อุต เจตสา เป็นต้น ความว่าท่าน
ผู้ใดมีปรกติประพฤติกุศลด้วยกายวาจาใจ บัณฑิตทั้งหลายย่อม
สรรเสริญท่านผู้นั้นในโลกนี้แน่แท้ ครั้นละโลกนี้ไปแล้วย่อม
บันเทิงในสวรรค์ดังนี้

ตามพระคาถาพุทธภาษิตนี้เป็นอันรับรองโลกหน้าหรือภพ
หน้าของสัตว์ทั้งหลายว่ามี ภพหรือภูมิเบื้องหน้านั้นเรียกว่าคติ
แปลว่าภูมิเป็นที่ไป ถ้าเป็นที่ไปดีก็เรียกว่าสุคติ ถ้าเป็นที่ไป
ชั่วก็เรียกว่าทุคติ จะไปดีหรือไปชั่วก็แล้วแต่ความประพฤติของ
บุคคล ถ้าประพฤติดีเป็นธรรม ภูมิเป็นที่ไปก็เป็นสุคติ ถ้า
ประพฤติชั่วเป็นอธรรม ภูมิเป็นที่ไปก็เป็นทุคติ ธรรมและ
อธรรมมีผลไม่เสมอกัน ต้องด้วยประพันธ์ภาษิตว่า น หิ ธมฺโม
อธมฺโม จ อุกา สมาวิปากิโน เป็นต้น ความว่าธรรมและอธรรม
ทั้งสองมีผลหาเสมอกันไม่ อธรรมนำไปสู่นรก ธรรมให้ถึงสุคติ

ทั้งนี้ นรกหมายถึงสถานที่ไร้ความเจริญ สุกติหมายถึงสถานที่
 ที่มีความเจริญ ธรรมและอธรรมก็ปรากฏที่กายวาจาใจของ
 บุคคล เมื่อธรรมปรากฏ กายวาจาใจก็เป็นสุจริต เมื่ออธรรม
 ปรากฏ กายวาจาใจก็เป็นทุจริต คำว่าประพตติธรรมก็คือประ-
 พตติสุจริตด้วยกายวาจาใจนั่นเอง กายวาจาใจที่เป็นสุจริต จึง
 เป็นกายวาจาใจที่เป็นธรรม กล่าวโดยเฉพาะก็เป็นสัจธรรม คือ
 สภาพที่ทรงความจริงไว้ เป็นจริงแน่นอนคงที่ไม่เปลี่ยนแปลง
 เช่นทำบาปให้ผลเป็นทุกข์จริง ทำบุญให้ผลเป็นสุขจริง เบียด
 เบียดประหัตประหารกันเป็นทุกข์จริง เว้นเสียได้เป็นสุขจริง ผู้
 ประพตติกายวาจาใจไปตาม เว้นส่วนที่ชั่วทำข้อที่ดีที่ชอบชื่อว่า
 ประพตติธรรม อนึ่งสัตว์ บุคคล ตัวตน เราเขาเป็นจริงโดย
 สมมติ และสัตว์ บุคคล ตัวตน เราเขานั้น เมื่อว่าโดยปรมัตถ์
 ก็ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เราเขา เป็น นิสฺสสฺสโต มิใช่สัตว์
 นิชฺฐีโว มิใช่ชีวะ สลฺยญฺเฏ ว่างจากตัวตน เป็นปรมัตถ์สัจจะ
 จริงอย่างยิ่ง สมมติสัจจะไม่ควรถือมั่น ควรรู้เท่าทัน ปรมัตถ์
 สัจจะควรเรียนให้รู้เห็นตามความเป็นจริง ประพตติกายวาจา
 ไปตามหลักสัจธรรมนั้น ไม่ฝืนฝืนสัจจะก็ชื่อว่าประพตติธรรม
 ส่วนที่ขัดกับหลักสัจธรรม ประพตติเข้าข้างตน แม้เห็นว่าชั่วแต่ตน
 ยังได้ประโยชน์ ยังขึ้นทำไม่คำนึงถึงผลชั่ว ชื่อว่าประพตติธรรม

เป็นทุจริต โทษแห่งการประพตติทุจริตและอานิสงส์แห่งการ
 ประพตติสุจริต สมเด็จพระธรรมสามิคร์ทรงแสดงไว้ในกรณียสูตร
 โดยใจความว่า ทุจริตเมื่อบุคคลประพตติแล้วย่อมได้รับโทษคือ
 ตนเองติตนเองได้ ท่านผู้พิจารณาแล้วย่อมติเตียน ชื่อเสียง
 ช่างเสียลือกระฉ่อนไป เป็นผู้หลงใหลทำกาลกิริยา ละไปแล้ว
 ย่อมเข้าถึงคติภพภูมิที่ชั่ว ฝ่ายสุจริตเมื่อบุคคลประพตติแล้ว ย่อม
 ได้รับความดีความชอบอันดี ได้รับอานิสงส์คือตนเองติตนเองไม่ได้ ท่านผู้พิจารณาแล้วย่อม
 สรรเสริญ ชื่อเสียงเกียรติคุณย่อมพุ่งขจรไป ไม่หลงใหลทำกาล
 กิริยา ครั้นละไปแล้วย่อมเข้าถึงคติภพภูมิที่ดี นอกจากนั้นท่านผู้
 ประพตติธรรมยังนำไปประสพผลเป็นปัจจุบัน คือย่อม ได้รับความ
 สะอาดกายวาจาใจ ความสงบเยือกเย็นใจ ความสว่าง
 แจ่มใสแห่งใจ ความสะอาดความสงบเยือกเย็น ความสว่าง
 แจ่มใสเป็นคุณปรากฏแก่ท่านผู้ประพตติธรรมสุจริต ความสะอาด
 เกิดจากกายวาจาจิตที่เป็นสุจริตเป็นปกติ จัดเป็นตัวศีล ความสงบ
 เกิดเพราะใจตั้งมั่นเป็นตัวสมาธิ ความสว่างแจ่มใสเกิดเพราะมี
 ความรู้เป็นตัวปัญญา ศีลย่อมทำหน้าที่ปกครองกายวาจาใจให้เป็น
 ปกติเหมือนพี่เลี้ยงคอยบริบาลบำรุงทวารกณะนั้น สมาธิทำหน้าที่
 ประคองจิตให้หนักแน่นมั่นคง ไม่วอกแวกฟุ้งซ่านซบเซา เหมือน
 เสาสำหรับค้ำจุนตัวเรือนไม่ให้โยกคลอน ฉะนั้น ปัญญาทำหน้าที่

ให้ความสว่างใจ กำจัดมืดใจให้หมดไปเหมือนดวงไฟสำหรับส่อง
ฉายให้ความสว่าง ฉะนั้น ท่านผู้ประพฤติสุจริตด้วยกายวาจาใจจึง
ชื่อว่าผู้ประพฤติธรรม ท่านผู้ประพฤติธรรม ครั้นละโลกนี้ไปแล้ว
ย่อมบันเทิงในสวรรค์

คุณหญิงประเสริฐศุภกิจท่านมีชีวประวัติสัมปยุต ด้วยธรรม
มีกายวาจาใจสุจริต เรียบร้อยงดงามน่านับถือ เป็นผู้ทรงไว้ซึ่ง
ความยุติธรรมคือความเที่ยงตรงปราศจากความเอนเอียงด้วยอคติ
ทั้ง ๔ ชีวิตของท่านจึงแจ่มใสตั้งแต่เบื้องต้นจนถึงที่สุด คุณพระ
พุทธภาษิตที่ตรัสสรรเสริญไว้ว่า

ฉนฺทา โทสา ภยา โมหา โย ธมฺมํ นาติวตฺตติ

อาปฺรติ ทสฺส ยโส สุกฺกปกฺเขว จนฺทิมมา

ท่านผู้ใดไม่ประพฤติกว้างละเมิดธรรมะเพราะความพอใจ
ความซัดเคือง ความกลัว และความหลง เกียรติยศของท่านผู้
นั้นย่อมเจริญเต็มที่ เหมือนดวงจันทร์ในวันเพ็ญส่องแสงจรัส
อยู่ฉะนั้น

คุณธรรมที่มีในคุณหญิงประเสริฐศุภกิจ จึงเป็นเหตุให้เกิด
ความอุ่งใจแก่บุตรีธิดาญาติมิตรหลานเหลนของท่านตลอดกาล
นาน ได้ชื่อของท่านได้วางแบบแผนอันดีไว้ให้อนุชนในภายหลัง
ได้ประพฤติตามเป็นเยี่ยงอย่างที่ดี ด้วยประการฉะนี้

ขออำนาจกุศลราศีทักษิณานุประทานบังใจปรารถนา ซึ่งหลาน ๆ
 ของคุณหญิงประเสริฐศุกกิจ (จำเริญ ไกรฤกษ์) ได้บำเพ็ญอุทิศ
 แล้วนี้ จึงเป็นบุญราศีมีวิปาโกภาสสามารถอำนวยอริภูมิคุณผล
 สุขประโยชน์ แก่คุณหญิงประเสริฐศุกกิจผู้ล่วงลับไปแล้วนั้น
 โดยสมควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพทุกประการ ขอให้ท่านได้
 ทราบกุศลส่วนนี้แล้วอนุโมทนา และประสานประสิทธิพิพิชร
 ให้ลูกหลานญาติมิตรเจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ
 ธนสารสมบัติทุกประการ

ในอวสานแห่งพระธรรมเทศนานี้ พระสงฆ์ ๔ รูปจักได้
 สวดพระคาถาธรรมบรรยายโดยสรภัญญวิธี เพิ่มพูนอุปมาทธรรม
 แก่สมาคมโดยสมควรแก่กาลเวลา วิสัชนาพระธรรมเทศนายุติ
 ด้วยเวลา ด้วยประการฉะนี้ ขอเจริญพร.

อปเจายนกถา

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (วาสน) วัดราชบพิธ

แสดงเมอวณที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๕

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

เย วุฑฺฒมปฺเจายนฺติ นรา ชมฺมสฺส โกวินฺตา

ทิฏฺฐเจ ชมฺเม จ ปาสํสา สมฺปฺราโย จ สุกฺคตฺติ

บัดนี้ จะแสดงพระธรรมเทศนา เป็นธรรมมีกถา

อนุโมทนาในกุศลจริยาทักษิณานุปทานกิจ ซึ่งบุตริธิดา
มีน้ำใจเป็นสามัคคีธรรมร่วมกันบำเพ็ญกุศล เพื่อประมวล

วิบากสมบัติเหล่านี้ ฉลองพระเดชพระคุณ ท่านผู้เป็นมารดา

คือ คุณหญิงประเสริฐศุภกิจ (จำเรียง ไกรฤกษ์) ผู้ถึง

มรณกรรมล่วงลับไปแล้ว ตามธรรมตาของสังขาร ทงนี้

ก็อาศัยว่า บุตริธิดาท่างมาระลึกถึงอุปการคุณของท่านผู้เป็น

มารดา ซึ่งได้เคยอุปถัมภ์ค้ำชูเลี้ยงดูตนมา ตั้งแต่เล็กแต่น้อย

จนเติบโตใหญ่ ครั้นมาบัดนี้ ท่านถึงมรณกรรมล่วงลับไป

ก็เป็นธรรมตาของบุตริธิดาที่ดี มีกตัญญูกตเวทิตาธรรม

ประจำใจ จะพึงบำเพ็ญกุศลเป็นการตอบสนองพระองค์ท่าน ตามกำลังความสามารถ เพราะว่าเมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่บุุตรธิดา มารดาก็ถึงอุปการคุณของท่าน บรรดาจะสนองพระองค์ท่าน ย่อมสามารถที่จะตอบสนองพระองค์ท่านด้วยปัจจัย มีอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย เป็นต้น สอนพระองค์เพื่อให้ท่าน ได้รับความสุขความสบายตามสมควร แต่บัดนี้ท่านมาถึงมรณกรรมแล้วลงไปสู่ปรโลก การตอบสนองพระองค์ท่าน จึงต้อง เปลี่ยนเป็นการบำเพ็ญกุศลตามศาสนะประเพณี เพื่ออุทิศส่วนกุศล กลับมาเป็นผล เหล่านี้สนองพระองค์ท่าน ด้วยน้ำใจกตัญญู กตเวที ซึ่งทางพระศาสนา ยอมรับรองว่า สามารถจะสำเร็จผล สมความปรารถนาได้ ตามกำลังคติวิสัยของท่านนั้น ๆ

คุณหญิงประเสริฐศุภกิจ (จำเริญ ไกรฤกษ์) ท่านได้ ดำเนินชีวิตสมกับชื่อของท่านที่ว่า จำเริญหรือเจริญ คือมีแต่ ความรุ่งเรืองสุกใสเป็นลำดับมา ในฐานะที่ท่านเป็นแม่เจ้าเรือน ก็ได้พยายามทำหน้าที่ของแม่เจ้าเรือน โดยความซื่อสัตย์สุจริต สมกับหน้าที่ มีการอบรมนิสัยบุุตรธิดาให้เป็นผู้เจริญด้วยวิชา ความรู้ และความประพฤติปฏิบัติในทางดีงามอยู่เสมอจน ปรากฏว่า บุุตรธิดาได้เป็นผู้สามารถตั้งตนอยู่ในฐานะที่นำ เקרพยับถือกราบไหว้จากชนทั่ว ๆ ไป ซึ่งเป็นการแสดง

ให้เห็นว่า บุตรธิดาเหล่านี้ได้รับการอบรมจากท่านผู้เป็นมารดาเป็นอันดีแล้ว เพราะคุณหญิงประเสริฐสุภกิจ (จำเริญ ไกรฤกษ์) ท่านเจริญด้วยชาติวุฒิ วัยวุฒิ ตลอดจนคุณวุฒิ ที่นำเคารพนับถือกราบไหว้บูชาของผู้น้อยทั่ว ๆ ไปว่าโดยฐานะอุปาสิกานับถือพระรัตนตรัย ก็นับว่าท่านเป็นผู้มีความเชื่อ ความเลื่อมใสมั่นคงต่อพระรัตนตรัย ทั้งที่ลำบากและที่แจ้ง พยายามประพฤติปฏิบัติตน สรรวมส่วนกาย ส่วนวาจา ให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์เป็นศีลอยู่เสมอ ประกอบทั้งพยายามปฏิบัติตน เพื่อตวงเว้นความชั่ว ความเสียหาย ซึ่งเป็นบาปเป็นอกุศล ให้หมดไปจากอหังการ ตามกำลังความสามารถ และในขณะที่เดียวกัน ก็พยายามอบรมฝึกฝนบ่มนิสัย เพื่อให้เกิดคุณงามความดีขึ้นตามหลักคุณธรรม มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่สนใจในการที่จะศึกษา สดับรับฟังข้อธรรมะ เพื่อเป็นเครื่องประดับสติปัญญา จะได้ปรับปรุงนิสัยใจคอของตนให้เจริญขึ้นตามแนวคุณธรรม ซ่อนก้นับว่า ท่านเป็นผู้จำเริญ เป็นมงคลนามโดยแท้จริง เพราะจำเริญขึ้นด้วยคุณธรรม มีคุณธรรมความดีที่มีปรากฏอยู่ในอหังการสันดานของท่าน จึงเป็นที่น่าเคารพนับถือกราบไหว้บูชา โดยเฉพาะของบุตรและธิดาตลอดจนญาติมิตร เพราะบุคคลทั้งหลายจะสามารถ

เจริญกว่ากันและกันได้ หารือเพราะชาติ และชื่อโคตรเท่านั้น
ไม่ ข้อสำคัญในทางพุทธศาสนา มุ่งถึงคุณวุฒิ คือผู้เจริญด้วย
คุณสมบัติมีอุปถัมภ์นอบน้อมท่านผู้เจริญเป็นต้น ที่จะเป็น
เครื่องส่งเสริมให้เจริญผิดกว่ากัน

ข้อนี้สมเด็จพระผู้มีพระภาค ได้ตรัสเทศนา ดังอุเทศ
คาถาว่า

เย วุฑฺฒมปจายนฺติ นรธา ธมฺมสฺส โกวิทา

ทิกฺขุเส รมฺเม จ ปาสฺสา สมฺปราโย จ สุกฺคติ

ความว่า นรชนเหล่าใด ฉลาดในธรรม นอบน้อมท่าน
ผู้เจริญ นรชนเหล่านั้น ย่อมมีความสรรเสริญในปัจจุบันนี้
และมีสุคติเป็นเบื้องหน้า ดังนี้

อันนรชนผู้ฉลาดในธรรมะนั้น คือผู้ฉลาดเลือกเฟ้น
ธรรมะอันเหมาะสมแก่ตน มาประพฤติยึดเป็นหลักประจำใจ
มั่นคง ไม่กลับกลอกเคลื่อนคลายเพราะเหตุใดๆ มีธรรมะ
เป็นอธิปไตย มีธรรมะเป็นสรณะอย่างสูงสุด ส่วนผู้รู้เพียง
ข้อธรรมะแม้มาก แต่ไม่บำเพ็ญธรรมะจนแนบแน่นถึงใจ
มีใจเป็นธรรมะ เมื่อมีเหตุบางอย่างมาขัดขวาง ก็มักละทิ้ง
ธรรมะเสื่อง่ายๆ ผู้เช่นนี้ย่อมประพฤติธรรมะเพื่อเห็นแก่ตน
เป็นอัตตาธิปไตยบ้าง เพราะเห็นแก่โลกเป็นโลกาธิปไตยบ้าง
จึงไม่ได้ปฏิบัติปราโมทย์เพราะธรรมปฏิบัติ มักชวนให้ประพฤติ

ธรรมะนี้อมไปในทางจุดธรรมะเข้าอธยาศัยตน มิได้ประพฤติ
 ตนให้ละเอียดประณีตเข้าหาหลักธรรมะ มักสนับสนุนอธยาศัย
 ตนที่หนักอยู่ในความโลภให้มีความโลภยิ่งขึ้น อธยาศัยที่หนัก
 ในความโกรธก็คอยหาเชื้อสมให้ โกรธ ระอุลุกลามยิ่งขึ้น
 อธยาศัยที่หลงมัวเมาก็แสวงหาแต่ช่องหลอกลวง มาแก้กลับ
 ชวนให้หลงไหลใฝ่ฝันยิ่งขึ้น ประหนึ่งจะประพฤติธรรมะ
 ซึ่งเป็นเหตุทำลายโลกโกรธหลงให้เบาบางห่างหายจาก
 อธยาศัย กลับหวงแหนถนอมโลกโกรธหลงให้เจริญยิ่งขึ้น
 หวงโลกโกรธหลงซึ่งเป็นอกุศลต้นตอสำคัญไว้เท่าใด ก็เป็น
 ห่วงรั้งรัดอธยาศัยให้จมอยู่ในห้วงกิเลสหนักลงเท่านั้น จึงไม่
 นับว่าเป็นผู้ฉลาดในธรรม เพราะมีใจตกอยู่ในอำนาจกิเลส
 ให้อยู่ในธรรมะไม่

ส่วนผู้ที่ทำนสรสรรเสริญว่า เป็นผู้ฉลาดในธรรมะนั้น
 ย่อมยึดธรรมะเป็นหลักปฏิบัติ จนรู้จักเหตุผล ประจักษ์ว่า
 ส่วนนี้เป็นเหตุเสื่อมควรละเว้น ส่วนนี้เป็นเหตุเจริญควร
 อบรม แล้วอบรมตนให้หลีกพ้นจากเหตุเสื่อมทั้งแก่ตนและ
 ผู้อื่นทุกด้าน อย่างรอบคอบถึถ้วนไม่ทิ้งเศษเสื่อมแม้เล็กน้อย
 ไว้ ด้วยความคหุหมิ่นว่ามีประมาณน้อย หมั่นฝึกฝนอบรมนิสัย
 ให้ตั้งอยู่ในเหตุของความเจริญทุกประการ ไม่ทอดอ้อยอยู่ทุก

อิริยาบถ คอยอบรมบำเพ็ญกายวาจาใจ จนตั้งอยู่ในความเจริญ เป็นกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต จะดำเนินความคิด ความเห็น เพื่อความเจริญในด้านอาชีพ เกียรติยศชื่อเสียง หรือในสิ่งอันเป็นคุณประโยชน์ประการอื่นอย่างไร ก็ต้อง ไคร่ครวญรอบคอบ ไม่ให้ขัดเหตุผลตนประมาณการและ บริษัทแล้ว จึงดำเนินงาน ถ้าขัดกับเหตุผลเป็นต้นเสียแล้ว ความคิดความเห็นนั้น ๆ ขึ้นจัดดำเนินไป ย่อมติดขัดถูกตัด รอน เป็นการถึงภัยอันตรายได้ง่าย

จริยาของท่านผู้ฉลาดในธรรมะ มีใจถึงธรรมะนั้น ย่อม หนักอยู่ในความนอบน้อมบุคคลผู้เจริญ ก็มีสัมมาคารวะ อ่อนโยนเคารพบูชาท่านผู้เจริญ ไม่เย่อหยิ่ง โอ้อวด ถือตั้ง ถือมั่น กระจ่าง ด้วยทริปิฎกอยู่เป็นปรกติ นับถือท่าน ผู้เจริญประจักษ์ของหนัก ซึ่งจะต้องประคับประคองยกย่อง ทะนุถนอมด้วยความระมัดระวังตลอดไป

ความนอบน้อมนับเป็นกิจสำคัญยิ่ง ในมนุษยมณฑล ประการหนึ่ง เป็นธรรมะที่ทำให้บุคคลให้เปลี่ยนจากฝ่ายต่ำเป็น ฝ่ายสูง ทำผู้ที่สูงให้เป็นผู้ที่เขานิยมนับถือยิ่งขึ้น เมื่อว่าโดย ที่เป็นไปในหมู่คณะก็เป็นเครื่องที่ทำให้มีสง่างงงาม ด้วย ระเบียบลดหลั่นเป็นผู้ใหญ่ผู้น้อยตามชั้นและฐานานุรูป ถ้าไม่

เช่นนั้นก็หาความสุขความเจริญไม่ได้ เพราะต่างฝ่ายจะถือ
ว่าไม่มีความต่างอะไรกัน เมื่อเป็นเช่นนั้น ใครเล่าจะเป็นผู้
คุ้มครองใคร ใครเล่าจะเป็นผู้อุปถัมภ์ค้ำชูใคร เมื่ออาการ
ทั้งสองนี้ไม่มีแล้ว โลกจะได้ความสุขความเจริญมาแต่ที่ไหน
เหตุนี้ท่านผู้ฉลาดในธรรม จึงเป็นผู้มอบน้อมท่านผู้เจริญด้วย
น้ำใจอันงามอย่างแท้จริง

ท่านผู้เจริญที่ควรได้รับการมอบน้อมนั้น ท่านจำแนก
ออกเป็นสามประเภท คือ ท่านผู้เจริญโดยชาติหนึ่ง ท่านผู้
เจริญโดยอายุหนึ่ง ท่านผู้เจริญโดยคุณงามความดีหนึ่ง ชาติ
วุฒิและวัยวุฒิ บุคคลจะเลือกตามความปรารถนาของตนมิได้
ย่อมแล้วแต่เมื่ออุบัติมาได้อยู่ในชาติตระกูลที่เขายกย่องนับถือ
ว่าสูงส่งเพียงไร และมีอายุเสื่อมสิ้นไปมาก คือ ดำรงชีวิต
อยู่ในโลก ผ่านความเป็นไปของโลกมากกว่าเขาเพียงไร ก็
นับว่าเป็นผู้เจริญควรได้รับการ มอบน้อมจากผู้มีชาติและวัย
อ่อนกว่า เพราะผู้เจริญโดยชาติ ย่อมมีโอกาสศึกษาศิลป-
วิทยาการ และอบรมในกิจการอันสูงส่งกว่า ผู้เจริญโดยวัย
ได้พบเห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ ของโลกวิสัยมากกว่าผู้เกิดภายหลัง
หลัง นับว่าเป็นรัตติกัญญู ผู้รู้ราตรีนาน จึงควรได้รับความ
มอบน้อมจากผู้อ่อนกว่า

ส่วนคุณวุฒิ คือ ผู้เจริญโดยคุณความดีนั้น ทุกคนสามารถอบรมเพิ่มพูนให้แก่ตนเอง จนเต็มปรารถนาได้ ไม่มีใครกีดขวางหวงแหนห้ามปราม ไม่เลือกเพศ ชั้น วรรณะ ไม่เลือกชาติตระกูล ใครอบรมบำเพ็ญให้มากในตนเพียงไร ยิ่งได้รับการอนุบน้อมจากผู้อื่น แม้ผู้เจริญโดยชาติหรืออายุ ก็อมนอบน้อมผู้เจริญโดยคุณความดี ที่มีชาติอายุต่ำกว่าได้

การประพฤติอนุบน้อมต่อท่านผู้ทรงคุณวุฒิ ก็เท่ากับบูชาท่านผู้ควรบูชา สันนิษฐานยกย่องผู้ทรงคุณงามความดี แสดงอหยาศัยปรารถนาคบแต่บัณฑิต จึงติดต่อกว้างไกลขีตอนุบน้อมเช่นนั้น ล้วนเป็นสง่าราศี ท่านจึงยกย่องว่า เป็นอุกมมงคลประการหนึ่ง

อันบุคคลผู้เจริญโดยคุณงามความดี คือผู้ที่มีธรรมะเป็นอธิปไตย มีธรรมะเป็นสรณะอย่างยิ่ง เกิดในตระกูลใด ย่อมยังตระกูลนั้นให้จำเริญสุข อยู่ในหมู่คณะใด ย่อมยังประโยชน์อันยิ่งใหญ่ให้เกิดแก่หมู่คณะนั้น มีชีวิตเป็นประโยชน์ เกื้อกูลแก่ชนหมู่มากเหมือนร่มไม้ไกลทาง ผู้สัญจรไปมา ได้อาศัยร่มเงา สะดวกสบายดีกว่าร่มไม้ในป่าลึก ฉะนั้น

ชาติวุฒิ สามารถดำรงอยู่เพียงชีวิตของบุคคล เพียงสองสามชั่วเท่านั้น วิทยุวิกษ์อายุบุคคลคนเดียว ส่วนคุณวุฒิ

ย่อมสามารถดำรงอยู่ รับการนอบน้อม เคารพสักการะจาก
 บุคคลไม่เลือกชาติชนวรรณะ เนิ่นนาน ไม่จำกัดเวลา พึง
 เห็นสมเด็จพระบรมศาสดา ผู้ยอดแห่งคุณวุฒิบุคคล เป็น
 นีทศนะ หากพระองค์อาศัยแต่พระชาติวุฒิ และพระวัยวุฒิ
 เท่านั้น พระคุณวุฒิของพระองค์คงไม่ต่างอะไรกับเจ้าผู้ครอง
 นคร แต่ที่พระองค์เป็น พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่ง
 เป็นคุณวุฒิชั้นบรมศาสดาเอกในโลก ใหญ่ยิ่งกว่าวุฒิบุคคล
 ทั้งหลาย ตลอดจนกาลบัดนี้ยังมีผู้สักการะเคารพบูชา พระ
 คุณธรรมของพระองค์ และนับว่าพระองค์มีพระคุณสมบัติ
 ควรรับการนอบน้อมเคารพทั้งสามประการ คือพระชาติของ
 พระองค์ ก็เป็นพระชาติกษัตริย์ พระชนมายุของพระองค์
 ก็เจริญถึงปัจฉิมวัย พระคุณก็ยิ่งใหญ่กว่าเทพดา มาร พรหม
 จึงสามารถดำรง พระองค์เป็น วุฒิบุคคลของพุทธมามกะชน
 ทั้งหลายสืบมาจนกาลทุกวันนี้

ก็การแสดงความนอบน้อมต่อวุฒิบุคคลนั้น นอกจาก
 แสดงกิริยาอ่อนน้อมมีการกราบไหว้ด้วยสัมมาคารวะแล้ว ข้อ
 สำคัญอยู่ที่การน้อมนำคุณงามความดีของท่านวุฒิบุคคลนั้น ๆ
 มาเป็นแบบฉบับ เพื่อเจริญส่วนดีให้แก่ตนเองยิ่ง ๆ ขึ้น ผู้
 หวังผลแห่งอุปายนธรรม จึงควรพิจารณาตรวจตราอัธยาศัย

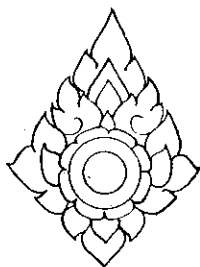
ของท่าน ให้แน่นอน แนบแน่น ในอหฺยาศัย คือมีคุณธรรม
เจริญอยู่ในน้ำใจ ตลอดไตรทวารแล้ว ย่อมชื่อว่า ยกย่อง
พระศาสนาให้เจริญ จะได้รับผลเป็นความสรรเสริญจาก
บัณฑิตชนในภพนี้ตลอดภพหน้า สมกับคาถาที่แสดง ผลของ
การนอบน้อมที่พึงได้รับในปัจจุบันว่า ธรรมะสี่ประการ คือ
อายุ ผิวพรรณ สุขกาย สุขใจ กำลังกาย กำลังความคิด
ย่อมเจริญแก่ผู้มีปกติ อภิวัต กราบไหว้ มีความอ่อนน้อม
ยำเกรงต่อท่านผู้เจริญ ที่เรียกว่าอุฉิมบุคคลเป็นนิจ ดังนี้

คุณหญิงประเสริฐศุภกิจ (จำเวิญ ไกรฤกษ์) เมื่อได้
พิจารณาถึงชีวิตของท่าน ตั้งแต่เบื้องต้นจนถึงที่สุด ก็นับ
ว่าท่านเป็นผู้เจริญสมชื่อ คือ เจริญด้วยคุณธรรมความดี หา
ข้อที่บัณฑิตจะพึงตำหนิติเตียนได้ยาก เพราะท่านมีอหฺยาศัย
ประกอบด้วย ศรัทธา มีศีล มีสติปัญญา มีการบริจาคน
สนใจในการสดับตรับฟัง หากความรู้ย่อมเสมอ แม้ในการสุดท้าย
สายตาของท่านจะมีตมัวไปก็ตาม แต่สติปัญญาของท่าน โสตร
ประสาทหาได้มีตมัวไปเช่นนั้นไม่ เท่ากับว่าจิตใจของท่าน
ยังเจริญรุ่งเรืองอยู่ด้วยคุณธรรม เพราะฉะนั้นจึงเป็นการ
สมควรที่บุุตรธิดาตลอดจนญาติมิตร จะพึงแสดงความเคารพ

นับถือกราบไหว้บูชา ถือเป็นตัวอย่างที่จะพึงประพฤติปฏิบัติ
ตาม

ขออำนาจกุศลบุญราศีทักษิณานุประทานกิจ ที่บุตร
ธิดาได้ร่วมบำเพ็ญ เพื่อประมวลวิบากสมบัติถึงท่าน
ของสำเร็จประโยชน์สุขสมความปรารถนา แก่คุณหญิง
ประเสริฐศุภกิจ (จำเริญ ไกรฤกษ์) ทุกประการ

ในโอกาสแห่งพระธรรมเทศนา พระสงฆ์ทั้งสี่จะได้
สาธยายปกิณกะคาถา โดยสรภัญญวิธี พร้อมทั้งคำแปล
เพื่อเพิ่มพูนกุศลสัมมาปฏิบัติ ให้ยิ่งขึ้นอีกส่วนหนึ่ง ณ กาล
บัดนี้ ขอเจริญพร.

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาพระปฐมฯ นายกำธร สติระกุล ผู้พิมพ์และผู้นิพนธ์

๔ มีนาคม ๒๕๑๕

0428

อส
ป423พ
2515

พระธรรมเทศนา 5 กัณฑ์

